

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

שילם עבור קניית קרקע ברומניה
ומתברר שאין קרקע כזו

תיק ממונות מס' 2187-עג

צד א': א' ע"י ב"כ טו"ר הרב וייצמן

צד ב': ב'

נושא הדיון

א' תובע מב' להחזיר לו את כספו ששילם לו עבור קרקע ברומניה שמתברר שאין כזו קרקע. ב' משיב שהיה רק סוכן של ג' והכסף נמסר לג'. א' מצויג מסמך שבו קבל ב' ערבות עצמית על הכסף של א'. ב' משיב שאח"כ חתם א' לג' על הסכם חדש שבו נכתב שכל ההסכמים הקודמים בטלים, וזה כולל גם את מסמך הערבות של ב'. א' טוען שהמסמך השלישי מסתמך על כך שיש קרקע שנקנתה עבור א', אך מאחר שזו שקר, אין למסמך הזה כל תוקף, ועל כן הוא תובע את ב' גם מדין ערב.

פסק דין

הנתבע חייב להחזיר לתובע את הכסף שערב עליו בערבות אישית.

(-) שמואל יגר

(-) מרדכי אייכלר

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

השאלה לדיון

שילם כסף לשליח עבור עיסקה שנתבררה כשקר.

תשובה

במשנה ב"ק עט א נתנו לזכורות זנו וכו' הגזירה או שהוליאן מרשות הצעלים ומת חייב. ופרש"י בל"א נתנו גנב לזכורות זנו וכו' - והם היו סבורים שהוא שלו (כ"י שם בדעת רש"י) - מחייב גנב בקנין שליחיו. וכתב הנ"י דלפי דברי רש"י ל"ל גנב חייב, משום דכהן הוא שלו. ואע"ג דקיי"ל אין שליח לדבר עבירה היינו היבא דשליח ידע במלתא דאיסורא, דאיבא למימר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, אבל הכא ליבא למימר הכי ומחייב שולחו. וכתבו האחרונים ז"ל דאינו נכון וכו', ויש שפירשו חייב דקתני ר"ל הכהן חייב לשלם וכו'. וכתב הרא"ה ז"ל דזה נכון. ע"כ.

הרי לפנינו מחלוקת הראשונים בשליח שגנב ולא ידע שגניבה היא משום שפצר שהוא של המשלח, מי חייב בגניבה, המשלה או השליח. לדעת רש"י המשלח חייב, ובאופן כזה יש שליח לדבר עבירה, ולדעת נ"י ורא"ה השליח חייב ולא המשלח, דגם באופן כזה אומרים אין שליח לדבר עבירה. והש"ך הו"מ סי' שמח ס"ק ו הביא מחלוקת הראשונים זו והכריע להלכה כהנ"י. אמנם בקל"ה סי' כה ס"ק א הביא הראשונים הנ"ל ומדבריו מבואר שלא נחלקו אלא לענין המשלה אם הוא חייב או פטור, אבל השליח שגנב בשוגג פטור לד"ה, דלא אמרו אדם מועד לעולם לרבות שוגג כמוזד אלא דוקא גבי מוזק משום רצוי דקרא דכתיב פלע תחת פלע, אבל בגניבה וגזילה לא מרבינן שוגג כמוזד. ולדברי קל"ה"ה ל"ל שמש"כ הנ"י שהכהן או השומר חייב, כוונתו דוקא כשהגניבה בידו. ועיי"ש ש"מ"מ אין לפוטרו כשלא ידע מדין אונס, דהא חזקה כל מה שתח"י אדם הוא שלו וא"כ לא היה לו ליקח מצית בעליו. ועיי' חידושי הגרש"ש כתובות סי' מא. ועיי' דבר אברהם ח"א סו"ס כ שביאר דעת הראשונים שהשליח אינו חייב שכיון שהיה שוגג ולא נתכוין לשם גניבה אינו נעשה גנב אע"פ שמשך (ועיי' תוס' ב"ק לה ב ד"ה בשבח שאם הגזלן אינו מתכוין לקנות אינו קונה).

והנה צב"ייתא פסחים לא ב האוכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש וכו'. ובגמ' שם לב א איבעיא להו כשהוא משלם לפי מידה משלם או לפי דמים משלם. כל היבא דמעיקרא שויה ארבעה זוזי ולבסוף שויה זוזא לא תיבעי לך דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים דלא גרע מגזלן וכו'. וכתב הכ"מ תרומות סוף פ"י דהכא לאו בגזלן עסקינן דהא בשוגג אכלה לתרומה. וכתב המחנ"א שלא נעשה גזלן כיון שאינו מתכוין לקנותה. אמנם לדעת הרמב"ם והנ"י נעשה גזלן גם אם נתכוין בתורת שאלה, כיון ש"מ נתכוין לקנותה. ועיי' מרחשת ח"ב סי' לב ענף ג אות ב, וברכת שמואל ב"מ סי' ט וסי' לה, ושצט הלוי ח"ו סי' רלח.

(ובצ"ה שהמשלה אינו חייב, עיי' קהלות יעקב קדושין סי' לט אות ג צביאור דברי הריטב"א קדושין מצ ב שאם היה השליח שוגג אין שליח לדבר עבירה ואין המשלח חייב הוא לפי שהשליחות היתה בטעות, ובטלה השליחות. ועיי' חזי עזרי מעילה פ"ז ה"ה שהוכיח שכן דעת הרמב"ם. ועיי' שיעורי הגרש"ר סנהדרין עו ב).

ועיי' חו"ש מלוה ולוה פ"כ סוף ה"ב שגנב לאורך חזירו חייב כפל והוכיח כן מהגמ' ב"מ י', ועיי' ברכת שמואל הנ"ל.

יצנידון דידן שהנתבע מודה את הכסף כדי למוסרו לג' ואכן מסרו לג', וסבר שאין זו גניבה, אם נכונים דבריו יכול לפטור עלמו כדעת הסוברים שאם גנב בשוגג פטור, וגם לדעת הסוברים שחייב, כפי

הצנת המחנ"א, הרי זה דיקא כשנתכוין לקנות הגניבה לכל הפחות בתורת שאלה, אבל במקרה זה היה רק שליח להעביר לציתו של המשלח ולא נתכוין לקנותה, ואין מקום לחייבו.

אך אם נכונה טענת התובע שהנתבע כל זאת ועוד. לפי המצואר בירושלמי גיטין פ"ו ה"א דבעינן שלוחי של בעל הממון ואין אדם יכול למנות שליח לקבל מתנה, עיי' נתה"מ סי' קפח ס"ק א' וקונטרס השליחית להגרש"ס סי' י' וחי' הגרש"ס ז"מ סי' יד אות ג, וציאר הגרש"ס דעד כאן יש ביכולתו של אדם למנות שליח לעשותו בעל דבר רק בדבר שהמשלח הוא עתה בעל דבר, כמו בתרומה וכן בגירושין שרק הוא הצעל יכול לגרש את אשתו, אבל במתנה אין ביכולתו לעשות בעל דבר אחרי אשר הדבר אינו מסור בידו ואין לו ע"י עתה שום כח פרטי יותר מלאחרים. וכ"כ נ"י ז"מ י"א א' שאי אפשר לזכות לחצירו מתורת שליחית אלא"כ נעשה שלוחו של בעל הממון, ובמליאה ליכא בעל הממון שיהא זה שלוחו. ועיי' ברכה שמיאל גיטין סי' כג, וחי' רמ"ס ז"ק קב ז, וקהלות יעקב גיטין סי' י' אות ז. וכתב שם הגרש"ס שכל זה בשליח שהמשלח נתן כח ויכולת לשליח, אמנם יש שליח שאין המשלח נתן לו כח אלא דפעולת השליח נחשב כאילו עשה המשלח בעלמו, וכמו בענין שליח לדבר עבירה דסקלינן וטרינן רק מטעם אין שליח לדבר עבירה, אבל לילא זה היה הדין נתן דאס שלא להרוג הנפש או לחפור בור צרה"ר היה המשלח מתחייב כאילו עשה דבר זה בעלמו, ובשליח לדבר עבירה לא שייך לומר דניתוסף לו חיזה כח ויכולת עיי' מיני השליחות, וכל השליחות היא על המעשה שכל מה שעושה השליח עיי' ליווי של המשלח נחשב כאילו עשה המשלח בעלמו בין לחיוב בין לזכות, כיון שהמשלח שלחו ולאוהו על כך. עיי"ס בקונטרס השליחות, ושיעורי הגרש"ס קדושין (הול' מוסד הרב קוק) עמ' מח, וקובץ הערות סי' עו אות ז.

וכן הוא בירושלמי מע"ס פ"ד ה"ד, הוצא במחנ"א שלוחין סי' יב: וכי אדם עושה שליח לקבל מתנה, אלא"כ יאמר לו הנותן כשמוסר בידו שיהיה שלוחו של בעל הממון, וכמש"כ מחנ"א שם ונתה"מ שם וא"י"ס גירושין פ"ג ה"ט"ו, ועיי' דברי משפט סי' קכו ס"ק ה, וערך ש"י סי' ר' סעי' א', ודברי חיים בהוספות סי' לו. אמנם הר"ן גיטין י"א ז כתב "דצריס כפשטן" דכל אדם מדעתו יכול לעשות שליח להצירו שיעמוד במקומו, ומש"ה כיון שהאדון אמר תן שטר שחרור לעבדי הרי שליח יכול לומר הריני עושה עלמי שליח קבלה שלו, והרי הוא כאילו עשהו העבד שליח לצד, ומינה בעינן למילף דהתופס לצע"ח קנה לפי שהתופס יכול לעשות עלמו כאילו עומד במקומו של הצע"ח. עיי"ס (ומש"כ במחנ"א שם ונתה"מ שם עפ"י בירושלמי דצמתנה לא מהני שליח לקבלה, כיון דצממון בעינן שליחות של בעל הממון דוקא, זה לכאורה דלא כהר"ן גיטין ה"ל).

והוא הדין בניד"ד, לפי בירושלמי הרי לא שייך בזה שג' מסר לז' כח לקבל עבורו את הכסף. אמנם יש לחייב את ז' להחזיר לא' את הכסף שהתחייב עליו מדין ערב, ומה שטוען ז' שצממון האחרון שחתם לג' נאמר שכל ההסכמים הקודמים בטלים, לודק א' שמכיון שהמסמך האחרון הוא שקרי בנוגע לקרקע, גם הויתור שלו בטל.